

Obsluhovali jsme korunního prince

Vzpomínky **Antonína Fialy** [1866–1936]
na pražský život a vojančení za císaře pána

Filomena Jičínská [ed.]

machart

Věnováno památce Filomeny Jičínské, která se vydání této knihy již nedočkala, ale bez níž by vzpomínky Antonína Fialy – stejně jako řada dalších zajímavých lidských příběhů – ležely ještě dlouho ukryté v hlubinách českých archivů.

nakladatel

Kámen z pečetidla korunního prince Rudolfa je v rodině Filomeny Jičínské předáván z generace na generaci jako vzácná připomínka osobní historie.

Text © Filomena Jičínská [heirs], 2024

Foto © archiv autora, archiv redakce, Národní archiv, 2024, Ústav dějin umění AV ČR
ISBN: 978-80-7656-092-5

Obsluhovali jsme korunního prince

Vzpomínky **Antonína Fialy** [1866—1936]
na pražský život a vojančení za císaře pána

přepsala a poznámkami doplnila Filomena Jičínská
redakčně a stylisticky upravil Jan Velíšek

Antonín Fiala [1866—1936]

Vážený čtenáři, máte před sebou první stránky nedokončených pamětí pozoruhodného člověka. Antonín Fiala byl blízký přítel naší rodiny, kterému se u nás neřeklo jinak než „strýčku“. Sama jsem se s ním již bohužel nesetkala, přesto k němu mám velmi blízko díky textu, který právě držíte v ruce. S těmito vzpomínkami jsem se poprvé setkala jako mladá dívka, když jsem je objevila u své prarady. Ta je získala jako dědictví po rodinné přítelkyni Josefě Anně Mottlové, později Fialové.

Ležely v knihovně ve velkých černých deskách a protože byly psány ručně na papíře nestandardního formátu a dost nelogicky stránkované, neměl nikdo chuť k jejich přečtení. Jednou jsem si tyto vzpomínky z knihovny vypůjčila a zaujaly mě právě dost na to, aby neskončily v kamnech, jako mnoho jiných upomínek té doby. Postupně jsem začala rukopis přepisovat a moje zaujetí pro život Antonína Fialy jen rostlo. Bohužel jsem již neměla nikoho, kdo by mi mohl cokoli o něm sdělit z osobních vzpomínek. Proto jsem začala pátrat na vlastní pěst a zjišťovat fakta o jeho životě. Při tomto pátrání jsem si ho do jisté míry zamilovala, jako by byl skutečným členem naší rodiny.

Antonín Fiala se narodil 13. června 1866 v Praze na Malé Straně, na Kampě v domě u Kozáků. Jeho otec se vyučil kominíkem u Demartiniho, v době narození Antonína byl zámeckým hasičem, později hradčanským hlásným. Matka Františka, rozená Böhmová, byla z rodiny mlynáře z Čisté. Sloužila v domě U Klíčů, později u zámeckého hejtmana Schöbra jako kuchařka.

Vzhledem k pozdějšímu sňatku rodičů [obou svobodných] dne 4. října 1868 u sv. Víta v Praze byl syn legitimizován 20. 1. 1869. Vystudoval c. a k. kadetní školu s maturitou v Praze, první službu absolvoval v pražských Újezdských kasárnách.

Po léčbě tuberkulózy v tyrolském Meranu nastoupil k lazaretnímu pluku v Josefově, na podzim 1889 se stal učitelem na lazaretní škole ve Vídni, kde asi v roce 1892 učil tehdejší jednoroční dobrovolníky — mezi jinými budoucího ministra financí JUDr. Aloise Rašína a JUDr. Františka Soukupa, poslance Říšské rady a pozdějšího předsedu Senátu ČSR. Tady jeho vzpomínky bohužel končí.

Bohužel. Už se zřejmě nikdy nedozvíme, proč přestal psát a proč v roce 1892 ukončil vojenskou službu. Už nikdy si nepřečteme podrobnosti z jeho svatby v roce 1901. Nebude nám vyprávět, jak dělal správce, později pak ředitele Hlávkových kolejí v Praze, kde setrval až do své smrti 25. března 1936.

Určitě porozumíte mému okouzlení textem, až si jej celý přečtete. Aniž bych naznačovala, že si ve svých vzpomínkách vymýšlí, přesto si ho řadím mezi pábitele. Jeho zvláštní smysl pro humor, tak oblíbený v naší rodině, otevřel i mé srdce, jakkoli nemám oficíry v nijak zvláštní oblibě.

A že to byl oficír, jak se patří! Stačí se podívat na jeho svatební fotografii. Vysoký, s pečlivě a složitě upraveným voussem a licousy, s přímým a sebevědomým pohledem. Není těžké si představit, že u žen slavil nemalé úspěchy. O těch se však ve svých memoárech takřka nezmiňuje — inu, pravý c. a k. gentleman.

S o to větší chutí, ba rozkoší, líčí různé žertovné historky ze svého života, rodiny a okolí. A sebe přitom ani trochu nešetří. A tak se dočteme o dvoumetrovém pradědečkovi — hospodském, dobromyslně se podvolujícím pohlavkům své maličké despotické maminky, o tom, jak se následník trůnu arcivévoda Rudolf nechal omámit lívanci paní Fialové, jak mladý kadet Fiala plaval v zeměpisu, jak s doktorem Raším podváděli ve Vídni v lazaretní škole školního inspektora — a desítky dalších více či méně zábavných a rozmarných vzpomínek. Věčná škoda, milý strýčku, žeš přestal psát...

Filomena Jičínská, v Praze dne 11. února 1999

Obsluhovali jsme korunního prince

Vzpomínky **Antonína Fialy** [1866—1936]
na pražský život a vojančení za císaře pána

Psáno v Praze 1930.

1
Po přelici jsem z mlynářského.
Děd jako sekýrník patrně Němec
provandroval jako sekýrník
t. j. mlynářský lesář, po tehdy
sím zprísolho kus světa a
dostal se i do Holandska kde
se naučil stavěti „holandry“
t. j. krupníky.

Fratir. se po raudpu do
Čech usadil se na potoce
za Čistou u Rakovníka
zbudoval si tu na „živé vodě“
po příkladu sousedů
mlýnek o 2 čech složených
a holandrů a přidal k tomu
i podnik další, t. j. valchu
na gubna o kterého zařízení
se řeklo „Na valše“
na dřevě a ktery mlynářský
kolem poháněti zvedati
a klesati státi se klády
ktery mušli a propřáli
sukna do kůl napře

I.

Po přelici pocházím z rodu mlynářského. Děd Böhm byl zřejmě Němec a provandroval jako sekýrník, tj. mlynářský tesář, jak bylo tehdy zvykem, kus světa. Dostal se i do Holandska, kde se mimo jiné naučil stavěti „holandry“, tj. krupníky¹.

Když se vrátil do Čech, usadil se na potoce za Čistou u Rakovníka a zbudoval si tam na „živé vodě“, podle příkladu sousedů, mlýnek o dvou českých složeních a holandr. Přidal k tomu i podnik další – valchu na sukna. Od tohoto zařízení se říkalo mlýnu „Na Valše“. Valcha se skládala z nádrže, ve které se střídavě

¹ Mlýnské zařízení na výrobu krup, pozn. red.

zvedaly a klesaly klády, poháněné mlýnským kolem. Ty sunuly a propíraly sukna, která byla vložena do nádrže. To byl tehdejší způsob úpravy oněch nezníčitelných suken, ze kterých se šily kabáty a dědily se z pokolení na pokolení.

V létě, v neděli po bohoslužbách, se na Valše – nebo, jak se také říkalo, „U Böhmů“, podle příjmení pana otce – čepovalo pivo a na drahách, tj. na přilehlé louce, která sloužila jinak také za bělidlo pláten pro celý kraj, se při kolovrátku tančovalo.

Mletí bývalo snad tehdy pro všechny mlýny toho druhu dost. Bylo jich více na tomtéž potoce, asi osm za sebou, ale přesto ho bylo pro všechny dostatek. Nebo alespoň tolik, že s připočtením výdělků z ostatních shora uvedených podniků vedle kousku hospodářství, které ke mlýnu patřilo, to dalo na nenáročný primitivní život, se kterým se skoro před sto lety naši předkové zcela šťastně spokojili.

Ve Valše přijali každého, kdo přišel a přisedl ke stolu. Zejména krajáci o tom moc dobře věděli a také toho dbali. Pohostinnost u prostého stolu na Valše šla tak daleko, že když vešel mleč nebo krajánek nebo kdokoli přespolní do šalandy, kde se společně obědvalo, a pokud by se snad již na nově přichozího z mísy nebylo dostalo, klepl pan otec lžící o stůl v pravý čas tak, aby každý ze strážníků mohl jednu nebo dvě poslední lžice si

odepřít, a tím zachovati dostatečné množství pro posledního nečekaného návštěvníka – hosta.

Vím z vypravování mé matky, že pan otec asi moc velký hospodář ani prozíravý obchodník nebyl. Jeho jsem neznal, ale babičku ano. Dožila se 88 let a zemřela za mé návštěvy v Plzni u svého syna, mého strýce Josefa Böhma, hostinského U Černého Orla. Byla to babička podle zevnějšku i podle povahy a dobroty asi taková, jakou nám popisuje Božena Němcová. Do smrti čilá a starostlivá a podle svých sil pracovitá a ostražitá. Ze zájezdní šenkovny syna Pepíka, ve které bylo tehdy za velkých rušných plzeňských jarmarků nabito, neodešel ani jeden host bez zaplacení. Vše přehlédla ze svého sedátka ve výklenku okna a všemu včas zamezila. Nehledě na to, že odchovala několik synových dětí.

Moje matka vzpomínala, že když se jednou – ještě jako dívka – vracela s babičkou z jarmarku v Čisté k polednímu domů, byla babička už nedomčkává. Jak bylo u venkovských lidí pochopitelné, hodinky ani ona, ani dcera Františka neměly. Proto babku velice rozčilovalo, že nevěděla, dojdou-li do poledne včas domů k rozdělení oběda. Tu se vyskytl na silnici pláteník, Žid, jak tehdy od vesnice k vesnici s modrým rancem na zádech a okovaným loktem chodívali. Babička dobře věděla, že co Žid, to Němec, a že se lépe německy než česky domluví.

A protože ho chtěla požádat o ochotu, se kterou jí měl dotýčný říci, kolik je hodin, snažila se ho osloviti i německy. Německy ovšem panímáma neuměla, ale přece jen posbírala ten kousek němčiny vyslechnuté po jarmarcích a oslovila Žida slovy: „Jude, wie jetzt Uhr?“ chtěje říci: „Žide, kolik je hodin?“ – Žid, který pajmámu dobře znal, přestože ona jeho ne, se neurazil a česky, vlídně a s úsměvem odvětil: „Mají před dvanáctou, pajmámo, jdou s Pánem Bohem! Do Valchy dojdou rovnou k obědu.“

Má matka se tomu německému oslovení smála tak nehorázně a pro babičku tak pohoršlivě, že dostala pokárání a několik štulců.

Až do své smrti dělala babička ráda paní v domě. Přestože byla veliké dobrotisko, přece jen někdy pouštěla hrůzu, zvláště na syna Pepíka, u kterého dožívala svá stařecká léta. Ten byl, asi po otci, veliký, silný a urostlý muž oproti babičce, která byla asi vždy menší postavy, zvláště pak ke stáru, kdy již sesychala. Nebylo-li babce něco po chuti do té míry, že jí to stálo za zlobení, tu si syna – otce několika tehdy již odrostlých dětí – zavolala, postavila si ho pod práh šenkovny do průjezdu tak, že stála o dva stupně výše nežli on, a dávala mu „po hubě“ – jak říkávala – a tvrdila mu, že kdyby byl velký jak plzeňská děkanská věž, že on bude vždy ještě jejím klukem. Ač babička této trestní práci přikládala zcela vážný účel a úspěch,

končila tato aféra vždy tím, že ji strýc jako pírk sebral do náručí, zulíbal na čele a odnesl ji na její oblíbené místečko do výklenku u okna v šenkovně. Babička se už zase jen a jen usmívala, a zvláště tehdy, když domácí lidé říkali: „Ale babi! Vy jste mu jich dala.“

Jeden strýc Jan – mlynářský – byl, jak bývalo tehdy zvykem, odveden na dvanáct roků na vojnu a sloužil v Kápolně². Tam se stal důstojníkem a po těžkém úrazu při jízdě na koni se vrátil do Čisté, kde pak zemřel.

Druhý, již zmiňovaný syn Josef, se vyučil obuvnictví a přiženil se do blízké vesnice Kožlany, na hospodu. Také tedy odešel z domu.

Dcera Marie – předobrá hodina – jevící se jako světice v mých vzpomínkách jako tetička Máry, vdala se za vdovce, učitele „do Němec“, tj. do německé Děkavy u Žatce.

Druhá dcera, teta Baruška, vzala si železničního zřízence a rád na ni vzpomínám jako na dobrou a milou ženu, která při všech hojných svízelních života zachovala si nezníčitelný humor. Mnohdy se mi zdá, že jsem po této tetě Bábi její vlastnost zdědil. A jestliže ano – tedy budiž jí dík za tento vzácný odkaz.

² Kápolna – vesnice v okrese Heves na břehu řeky Tarna v severním Maďarsku. V únoru 1849 tu proběhla bitva, ve které rakouská vojska porazila maďarskou revoluční armádu. Pozn. red.

Nejmladší dcerou rodiny byla má matka Františka. Tak jak to bývá nyní, bylo také již tenkrát, přihlíželo se k nejmladší snad poněkud mazlivěji. Matka selskou práci moc nedělala. Bývala často leckde na návštěvách, zvláště na Křivoklátech u paní Sýkorové, tehdy čerstvě provdané kamařádky, pozdější restaurérky a teprve nedávno zesnulé majitelky křivoklátské restaurace „U Sýkorů“, chvalně známé i dnes.

Konečně nadešla i pro matku nutnost odejít z domova. Šla prostě po lepší službě do světa. Ne ovšem daleko, jen do blízkých Kralovic, a sice najisto: do rodiny c. a k. amtmanna, úředníka, asi jako nynějšího okresního hejtmana. Po smrti tohoto službodárce odstěhovala se s vdovou do Prahy a bydlely v nyní již zbouraném domě „U Klíčů“ na Malé Straně. Od této dámy, na kterou se jako na staříčku pamatuji, přešla matka jako chvalně dobrá kuchařka do rodiny c. a k. zámeckého hejtmana na Hradě pražském, pana Schöbra.

Po rozchodu rodiny se Valcha prodala, dědeček zemřel a babička se odstěhovala k synovi Josefovi, který zatím provozoval pohostinství již v Plzni.

Valchu jsem navštívil před třiceti lety. Našel jsem jen zříceninu a pro nouzi majitele obydlí jen jednu světničku. Tento zbytek i s částí staré mlýnice, s mlýnským kolem a vantrokami³ byl ke koupi. Byl bych tuto koupi uskutečnil a zařídil si tam letní byt, ale velká vzdálenost od sousedního obydlí, tedy samota, která klidu nepřidá a která v nepřítomnosti majitele je vydána na pospas jistému drancování, mne toho úmyslu zbavila. Dnes, kdy píši tyto vzpomínky⁴, je Valcha adaptována jakousi plzeňskou rodinou na letní byt s malým hospodářstvím. Celkem to však není právě prospívající investice.

3 Dřevěná koryta na vodu, obvykle přiléhající ke stěně mlýna, která slouží jako přívod vody pro vodní kola na vrchní vodu, pozn. red.

4 Od r. 1930, pozn. FJ

Čistá č. p. 109 – **Valcha** soukenická, později mlýn. Níže pod obecním mlýnem na potoku Javornici stála Valcha, zařízení na výrobu třísla k vydělávání kůží. Roku 1803 koupil Daniel Böhm od obce pozemek u lávky pod Horami a postavil zde Valchu a stoupu na děláním třísla. Zde se také tlouklo sukno v trůkách. Valchu však sám nepostavil, ale po dvou letech ji dokončil jeho syn Josef. Valcha zde stojí až do r. 1840, kdy ji manželé Böhmovi přestavěli na mlýn o jednom složení. Po osmi letech v roce 1848 prodávají mlýn s hospodářstvím Františku Valentovi z Libušína. [Podle knihy Jaroslava Sklenáře: *Voda – mlýny a mlynáři na Kralovicku a Manětínsku z r. 1997*]

II.

Nyní přecházím na rodinu po meči, rodinu mého otce, abych se pak vrátil tam, kde založili má matka a otec, syn zámečnicka, rodinný krb, z něhož pocházím já, autor těchto vzpomínek.

Dědek, otec mého otce Matěj Fiala, byl měšťanem pražským a mistrem zámečnickým s dílnou na tehdejší časy dost velkou. Veřtat⁵ měl někde na tehdejší Široké ulici, tj. nynější Jungmannově, a zaměstnával prý dvanáct dělníků. Dědek provozoval zámečnictví a stalo se, že se zranil při práci a na tento úraz zemřel. Otec měl dva sourozence: staršího bratra Matěje, stejného křestního jména po dědečkovi, a sestru Annu.

Matěj, vyučený u otce zámečnictví, převzal sice řemeslo, ale při své nestálé a dobrodružné po-

vaze při řemesle nevytrval. Později se stal dobrovolníkem v armádě císaře Maxmiliána v Mexiku, odkud se po tamější tragédii vrátil sice jako důstojník, ale na duchu chorý po těžkém zranění na hlavě. Po létech strávených v Kosmonosích zemřel.

Babička myslím byla ve všem všudy pravý opak babičky Böhmové. Dožila se stejného věku a žila s dcerou Annou z malého důchodu a značnější podpory mého otce.

Nyní k druhému synovi Antonínovi, mému otci: Za starých časů se šlo do učení ne až ve čtrnácti, ale ve dvanácti letech. Také můj otec šel v tomto věku do učení a ví Bůh jakým řízením – rozhodně ne vrozenou přichylností – na řemeslo kominické. O mrtvých jen dobré. Nerozpakuji se však domnívati, že to byl vliv jeho matky, ať již z jakýchkoliv důvodů, že nastoupil jako dvanáctiletý hoch ještě malý a slabý i na svůj věk k mistru kominickému – Demartinimu. Ne bez lítos-

⁵ Cvočkařská dílna, obecněji místnost s výhní a měchem, například v kovárně, pozn. red.

ti dnes vzpomínám vypravování otcova – ač ne častého – o svých učednických letech. Z Hradčan, z místa učení, docházela učednická chasa až za Prahu, kupř. do Ruzyně pod Bílou Horu, za práci a brodila se ve sněhu v pouhých pantoflích naboso atd. atd. Po vyučení pracoval otec i nadále u mistra Demartiniho a příležitostně se přihlásil k hasičské hradní stráž, kde byl přijat.

Matka byla zaměstnána u hradního hejtmána, otec pracoval ve stejném místě a osud tomu chtěl, že se poznali. Zanedlouho uprázdnilo se místo hlásného na svatovítské věži na pražském hradě a na matčinu přimluvu u zámeckého hejtmána bylo otci svěřeno. Tak se stal tatík „vysokým“ pánem. Dominoval s věže nejen Praze, ale i celému okolí.

Zanedlouho byla svatba⁶. Hostina o několika slavnostních chodech i s tuzérem stála – žasni, světe dnešní – podle otcových zápisků, pro svaťebčany a dva svědky celé 3 zlaté, tj. 6 Kč a nějaký krejcar.

⁶ Neodpovídá skutečnosti. Podle matriky farního úřadu u sv. Tomáše v Praze se dne 13. 6. 1866 narodil nemanželský syn Antonín. Rodiče byli oddáni 4. 10. 1868, syn byl legitimizován 20. 1. 1869, pozn. FJ

Pohled na Pražský hrad přes Rudolfovu lávku [1881]

III.

Protože místo hlásného bylo systemizováno pro svobodného, nemohla se matka nastěhovati do společné domácnosti na svatovítskou věž, a proto bydlela v domě u Kozáků na Kampě⁷. Ten přes všechny těžké povodně celých staletí dosud ještě stojí.

Tam jsem se také dne 13. 6. 1866 narodil. Je mylné, že jsem vysokorodým narozencem na svatovítské věži, přestože se tak všeobecně soudí, a já skoro jako bych už tomu sám věřil, to připouštím bez opravy. Křtěn jsem u sv. Tomáše na Malé Straně. Původně zvolení kmotři, protože byli přespolní, nedostavili se včas a tu asi, jak by se dnes řeklo, v nervovém rozpoložení, našlo se východisko, jakási náhražka. Tím nechci být nevďěčný, ba naopak to uvádím, ač bych vůbec nemusel, s povdě-

kem. U domácích Kozáků v kritickou chvíli, kdy už se mělo jet do kostela (fiakr byl zdarma zapůjčen od dobrého souseda z domu, pana Zábranského), byla na návštěvě slečna X., primabalerina Národního divadla – žel bohu jméno té dámy neznám⁸ –, která se o situaci matčině dozvěděla, neváhala použít čekajícího povozu a přivezla si pana Bastla. Oba mi pak rádi při křtu prokázali službu kmotrů.

Za několik dnů po mém křtu bylo po osudné porážce Rakouska-Uherska u Hradce Králové a Prusáci byli na postupu ku Praze. O vítězích Němcích nešla valná pověst, mimo jiné, že dojde k rabování a ženy a dívky že jsou v nebezpečí. To vše se neuskutečnilo, ba naopak jsem později sly-

⁷ Ulice na Kampě 15/508 – dnes restaurace U staleté báby, pozn. FJ

⁸ *Dle lexikonu členů ND to mohla být pravděpodobně slečna Marie Hentzová, pozdější první učitelka baletu Augustina Bergra, šéfa baletu Staré gardy Národního divadla. Jako kmotři jsou ve výpisu z matriky zapsáni Wenzel Bastel, kominík, katalík, Bastel, tiskař a Marie Krasařová, pozn. FJ.*

šel, že se Prušáci zachovali v Praze nad očekávání mírně, ba leckde i přátelsky k obyvatelstvu. Údajně na to Bismarck dával důraz, protože si chtěl Čechy nakloniti pro pozdější připojení k Německu. Proto uklidilo se v rychlosti před příchodem Němců vše, co se dalo. Také matka sebrala, co mohla, a se mnou v náručí utekla, kam patřila, tj. ke svému muži. Tady ve výšinách svatovítské věže jsem si měl uvědomovat po způsobu všech novorozeňat asi velice neurčitě svou celkovou a speciálně dosti zajímavou situaci.

Popíši později službu hlásného podrobněji. Nyní předešlu pouze tolik, že jestliže měl hlásný za svou svatou povinnost dnem i nocí hlídati Prahu i okolí ohledně ohně, v pohnutých dnech vstupu Prušáků mu bylo uloženo sledovati dalekohledem i hlavní komunikace vedoucí ku Praze a hlásiti jejich pohyb na c. a k. hejtmanství. Otec vyprávěl, že se mu zdálo, jako by Prušáci jednou branou vcházeli a druhou odcházeli, aby se první bra-

157 II
Jelikož bylo místo hlásného vyřky
mnohem pro osvobodného, nemohu
se matka nacházet. Do společnosti
domovníků ^{namísto dr. V. z. z. z.} vyšel bydlela na
blízkosti Klauze a Koberku v
domě bez vzhledu k tomu, proč
celého odlehle. Dům stojí v
Tauter, kde se 13. 6. 1866
narodil, a jest myslu, že
jsem vysoko podje narozumem
na věži svatovítské, že se tak
všude found, a je skutečně jako by
domu sám věřil, že připomíná
ke opravě -

~~Je nepochybně dno po měn~~
v Kiteu, kde a Sr. Tomáše
Na Malé Věži, přirodně vstane
kmožij nedostati se včas, by
kustovní a tu asi v rozporu
jak by se dno jako nerozum
náto se vychoditě jáně, a
ná kraske cívem nechci být
nervečným a be naopak
málem to se by d. nemohel
vůbec - opravě.

nou vraceli, aby se tak zdálo, že je jich větší počet, nežli tomu bylo ve skutečnosti.

Popisovati události celé invase Němců do Prahy a jejich počínání není účelem této vzpomínky, přesto však uvedu jednu epizodu, která se dotýká naší rodiny přímo.

Bylo to několik dní po příchodu Prušáků do Prahy, kdy se pojednou objevil značný počet pruských vojáků i s důstojníky pod věží svatovítskou. Po zjištění, kde je do ní vchod, hrnuli se po točitých, tehdy ještě dřevěných schodech do výše. Konečně objevili se na ochoze – jak jsme říkali „na galerii“ –, kde u vchodu je očekával otec s matkou a v pozadí druhý hlásný, pan Pfitzner. Že byla v těchto lidech malá dušička, může pochopiti každý, kdo uváží, co to je, nacházeti se bez pomoci mezi nebem a zemí, tváří v tvář nepřátelské pruské soldatesce. Otec přijal návštěvu jistě ne vyzývavě a odpovídal na otázky mu dávané opatrně. Prušáci projevíli přání projíti se po galerii a rozhlédnouti se. Byli uneseni nejen krásným dalekým rozhledem, ale i městem samým. Bylo jich však mnoho, stále přibývali noví a při úzkých schodech nebylo možné, aby dříve příchozí průběžně odcházeli, a proto bylo na ochoze namačkáno množství vojáků. Jejich důstojník požádal otce, aby mu ukázal jednotlivé významné budovy, různé paláce apod., mimo jiné i Černínská kasárna. Otec tuto službu odepřel s tím, že dívati

se mohou jakkoliv, ale informace že podávati nesmí. Důstojník tedy ustoupil od svého požadavku a zavolal markytána, kterému nařídil, aby naplnil dvě sklenky pálenkou, a když se tak stalo, podal po sklence matce i otci. Matka, která mě držela v náručí, odmítla. Stejně tak i otec. Důstojník, který postřehl asi příčinu i obavu, pro kterou tuto počtu odmítli, pravil ovšem německy, ale jak rodiče tvrdili, měkce a dojemně: „Milá paní, i vy, dobrý muži, i my máme doma ženy a děti. A my, tak jako vaši krajané, bojovali jsme na nejvyšší rozkazy. My za našeho krále, vy za císaře. Již ale není mezi námi nepřátelství. Zbraně umlkly, jenže bohužel pro vás za cenu mnoha životů zanechaných u Hradce Králové. Nyní je opět mír.“

Poté vypil sám sklenku pálenky a znovu podal rodičům, kteří pak již neodmítli.

Důstojníci dali pak povel k odchodu a vojáci po jednom pozvolna opouštěli za nárazů a řinčení zbraní a láteření věž. Když odcházel již poslední, mohlo dojít ke konfliktu. Hlásný Pfitzner, Němec, který byl známý jako neškodný člověk, ale nenormální po duševní stránce, vyčkával stranou, až poslední Prušák byl již na schodišti, a pak mohutným hlasem křičel za vojáky hrubé nadávky jako prusačtí psi a podobné roztomilosti. Když viděl, že se rozzlobeně s hrozbami vojáci vracejí, patrně aby si opatřili potrestáním satisfakci nejen snad viní-

ka, ale možná, že by dali svůj hněv pocítiti všem vězním osobám, přirazil a pevně zavřel dveře na ochozu, a tím zachránil situaci pro okamžik, než se podařilo rozšafnému důstojníkovi po vysvětlení stavu p. Pfitznera rozkazem svému mužstvu dalším, snad nedozírným nepřijemnostem zabrániti.

Když se po Praze rozhlásilo, že Prušáci nikomu neubližují, vrátila se matka opět na Kampu se mnou do svého bytu. Byly to rodinné začátky nejen skromné, ale chudičké.

Otec požíval, kromě naturálního bytu na věži, deputátní palivo, svítivo a strážní plášť, který měl k používání. Na penězích normálně 17 fl. měsíčně. Tedy dnešních 34 Kč.⁹ Při vpádu Prušáků do Čech nabídl mu slavný vídeňský erár zálohu na opatření nějakých zásob. Po válce pak tuto zálohu po 2 fl. měsíčně zase dlužníkům kavalírsky srážel tak, že zbývalo na hotovosti 15 fl. měsíčně, tj. 30 Kč měsíčně na den na všechny potřeby tříčlenné rodiny, jako u nás, včetně činže. Nezní to jako nemožnost, jako pohádka? – Spíše jako nemožnost!

A vida – lidé z toho byli nejen živi, ale svým způsobem i spokojeni. Oč více ostychu člověka před svým okolím bylo tehdy oproti dnešku!

Matka mnohdy vzpomínala, jak otec každý den, kdy neměl službu, přicházel domů a pokaždé nesl v bílém papíře zabalený balíček. Lidé ho pochvalovali, jaký je to dobrý tatíček, který neopomene nikdy dítěti přinést něco od cukráře. Ve skutečnosti to byla maková jednokrejecarová houska, mnohdy snad hodně očekávaná a i podstatná část mé celodenní výživy. Po určité době bylo matce umožněno bydlet i též na věži¹⁰.

Byl jsem příliš malý, abych se na stěhování mohl pamatovati. Víím jen, že matka s jakousi pýchou vzpomínala na to, jak ji otec vyzýval, aby tam, kde by snad u sousedů nebo obchodníků v okolí byla něco dlužná, požádala o poshovění a ujistila je, že bude časem vše řádně vyrovnáno. A matka s pýchou nemalou mu mohla odpovědět: „Nedělej si starosti, nejsem nikomu dlužná jediného krejcaru.“

⁹ Dále jsou všude ceny uváděné k r. 1930, pozn. FJ.

¹⁰ Zřejmě po svatbě, pozn. FJ

IV.

Tak jsme tedy byli všichni na svatovítské věži. Podívejte se mezi nás prostřednictvím mého vyprávění, jak se v mé paměti do této chvíle uchovalo.

Věž svatovítská, kterou dnes známe se vchodem z boční strany lodě velechrámu sv. Víta, stála tehdy izolovaně ve spojení s kostelem. Na prostranství, na kterém je vybudována novější půle velechrámu, byl tehdy bývalý, dávno zrušený hřbitov. Uprostřed stála kaple Sv. Vojtěcha, která pak byla rozbourána, aby ustoupila přípravným pracím pro stavbu druhé, nyní již dohotovené polovice katedrály. Na místě, kde kaple stávala, je nyní v kostele pouze velký obdélníkový kámen, který kryje vchod do hrobky sv. Vojtěcha. Kaple bývala uzavřena a byla přístupná jen v den svátku tohoto světce. Nad oltářem za sklem byla vystavena svatovojtěšská mitra, rukavice a hřeben. Na více si nepamatuji.

Jsem však pamětníkem vyzvednutí a přemístění jeho ostatků před zbouráním kaple. Dobu přesně označit nemohu, ale bylo to snad kolem roku 1872. Jednoho odpoledne shromáždil se na prostranství před kaplí klérus z celé Prahy, celá kapitula sv. Víta s kardinálem Schwarzenbergem v čele, všechno v úborech nejslavnostnějších. V kapli na oltáři byla připravena tumba, malý to domeček dřevěný, pobitý olověným, již hodně poškozeným obkladem. Ten byl vynesen a uložen na nosítka slavnostním zlatohlavem pokrytá, a ta pak byla vyzdvížena na ramena mnoha kanovníků a za stálých zpěvů nesena v slavnostním průvodu kolem Starého probošství (nynější hradní stavební kanceláře - 1930), pak zadem za kašnou sv. Jiří a nato uhnul průvod kněží a zástup obecnstva postranním vchodem u sv. Jana do chrámu. Tam během obřadu byla schránka s ostatky v jedné kapli, tzv. ostatkové, uložena. Tumba byla podle původní

obnovena a nyní je k vidění v téže kapli na oltáři. Před málo lety byla odvezena do Polska. Dozvěděli jsme se časem, že při ohledání obsahu tumbly byly nalezeny zbytky látek a kosti blízkých přátel tohoto světce k jeho pozůstatkům. Poněkud rušivá příhoda udála se při přenášení těchto ostatků. Když kanovníci, nesouce na svých bedrech nosítka, vykročili, udělalo se jednomu z nich nevolno, a když se zapotácel stranou a od nosítek uhnul, převzal – ovšem nemístně a samozvaně – funkci nosiče medik F., známý to veselý hoch, který nikdy při žádné veselé příležitosti nechýběl. Byl synem tehdy v Praze nejchvalněji známého sice jen felčara, ale zázračného lékaře pro všechny a domácího lékaře v Ústavě šlechticů na Hradčanech, pana F¹¹. Ovšemže byl tento samozvaný dobrovolník ihned s rozhořčením policistou z průvodu vyveden.

Vpravo od kaple sv. Vojtěcha stála věž svatovítská. Vchod byl vždy otevřen, zavíral se až po klekání. Vešlo-li se, ovanul člověka nevětraný vzduch páchnoucí plísní. Vždyť kromě malých okének ve zdi úzkého schodiště neměla věž žádného větrání. Na zdi u vchodu, pamatuji, byla zavěšená černá velká tabule s výstrahou, že kouření tabáku ve věži je zakázáno. Stoupalo se po úzkých dřevěných točitých schodech až skoro do půli věže, kde

byl umístěn veliký hodinový stroj, na který jsme se dívali jako kluci s téměř posvátnou hrůzou, když nás tehdejší hodinář pak Hruška nechal k němu nahlédnouti. Pak se stoupalo do výše až ke zvonici. To bylo nás, kluků zámeckých rodičů, Eldorádo.

Zvonice byla prostorná a vzbuzovala rovněž jako hodiny jakýsi respekt. Přestože jsem tam býval později častým návštěvníkem, tajil se mi při vstupu pokaždé dech. Na stranu obrácenou ke třetímu nádvoří byly zavěšeny dva veliké, ale ne stejně veliké zvony, jeden zvaný Requiem, druhý Dominik. Uprostřed byl mohutný, největší zvon v Čechách, Zikmund. Vzadu, obrácen k Jelenímu příkopu, byl velký zvon Václav. Vpředu byly zavěšeny ještě tři malé zvony: Ježíš, Maria a Josef. Zvoníkem byl vždy jeden ze svatovítských kostelníků, který však sám nezvonil, nýbrž výkon zvonění zadával sjednanému člověku, tehdy panu Billianovi.¹²

Tento pán zase rád viděl i nás kluky, kteří se s houpáním zvonů rádi dělali, ba ještě i sem tam nějaké to cigáro tatíčkovi ušetřili a panu Billianovi podstrčili. Ovšem, že jsme se my kluci nemálo pyšnili, že ten či onen umí při zvonění klekání zvonkem Ježíš dělat křížky, tj. zvonek rozezvučeti a v krátkých přestávkách jeho úderý zarážeti, což se muselo pěkně třikrát za sebou provést.

¹¹ Fridrich?, pozn. FJ

¹² viz památník Anny Bedříšky Krejsové, pozn. FJ

Zvony byly zavěšeny v těžkých dubových trámecích v ložisku. Dnešní nosná konstrukce je ovšem celá železná. Zvony se daly rozhoupati, a to provazy. Když se zvon dostatečně vykyvoval, nastalo podražení. To znamenalo, že kluk skočil pod zvon a vytrhl klacek, který do té doby vzpíral srdce, jinak uvnitř na řemení zavěšeného k samotnému plášti zvonu. Byl-li zvon rozhoupán a srdce odstraněním záporu uvolněno, nastaly pak pravidelné úder. Nebylo to však tak zcela lehké, aby zněly úder ve stejných intervalech a aby plně narážely, a tím nabylo zvonění jisté melodičnosti. U Zikmunda musel být rozhoupán čtyřmi provazy, tedy zároveň také čtyřmi, nejméně však třemi lidmi. Nebylo třeba ho podtrhnouti, ale muselo se uvnitř zvonu běhati sem a tam za srdcem a k plášti jej přirážeti. Zvon proto visel ve středu zvonice nízko při zemi. Uličnictví prováděli jsme ve zvonici tím, že jsme lezli po trámci a po něm jsme se nebezpečně honili. Také jsme kupř. rozhoupali Dominika nebo Requiem a naskočili na uzel udělaný na laně, za které se tahalo, takže nás zvon vyhazoval do výše, ale zároveň téměř až z okna zvonice. Vypadnouti z nějakých padesáti metrů výše a dopadnouti někam na třetí hradní nádvoří, znamenalo by jistou smrt. Dozvěděl-li se otec, že synáček už zase zvonil, byl z toho výprask, ale zvonilo se dál, sotvaže zadek přebol.

Ze zvonice, která se neprocházela – točitý výstup byl mimo hodiny i zvonici –, dorazilo se dalším stoupáním k bílým, nevelkým dveřím, které vedly na ochoz věže, na tzv. galerii. Nedaleko vedle vchodu byl vchod do strážnice a bytu hlásných. Byla tu malá předsíň cihlami obložená, vpravo malinký pokojík, tehdejší parádní pokoj. Tím nejlepším vybavením pro mě byl tam nemalý skvost na starém prádelníku, který stál uprostřed papírových květin mezi svícemi hromniček, nastavených ve stříbrných svícních pod skleněným šturcem – svatý Jan, dřevěná barokní soška silně zlacená, dědictví otce po rodičích. Ve druhém koutě předsínky byl zase malý pokojík, jaksi vykrojený točitým schodištěm, tedy velmi nepravidelného půdorysu – obydlí druhého hlásného. Rovněž se pak vcházelo do prostornější místnosti s dvěma okny, sloužící za strážnici, kuchyni i ložnici hlásného. Středem této místnosti, od podlahy až ke stropu, byl postaven jakýsi bíle natřený sloup, ve skutečnosti uzounká skříň, skrze kterou procházely odspodu dráty coby spoje čtvrtčních hodin k dosti velkému a hlučnému cimbálu.

Ten se nalézal na zevní straně této skříňe a za hrčení zezdola, když věžní hodiny ukazovaly tu kterou čtvrt, vždy velmi slyšitelně zazněl. To bylo upozornění hlásnému, že má konati povinnou obchůzku kolem věže.

Služba hlásného spočívala totiž v tom, že při každé obchůzce bedlivě sledoval Prahu i okolí, nezaznamená-li neobvyklý mohutnější kouř, nebo docela plamen škodného ohně. O hlásném se totiž předpokládalo, že zná Prahu i okolí dokonale a že přesně ví, kde jsou továrny, kováři, pekaři a jiné provozovny, které pracovaly s ohněm, a zase oblasti, kde ohně nebo jeho příznaky se pravidelně neobjevovaly. Měl-li hlásný nejmenší pochybnost, použil přesného dalekohledu, který byl umístěn stále na zábradlí ochozu, a sice pod jednou ze čtyř plechových, ku Praze otevřených schránek, které přístroj před deštěm chránily. Dalekohled byl přenosný a býval k použití vždy na té straně, kde se zdánlivě dalo očekávat nebezpečí. Hlásný si jej nařídil přesně do pochybného místa a buď se mýlil, nebo zjistil, že se jedná o škodný oheň. V tom případě došlo k hlášení ohně. Všem obyvatelstvu se taková věc oznamovala zvony a potom se dávalo písemné hlášení na policejní ředitelství, zemské hejtman-

35
Chraňte, Škoj' byl přenosný, a býval
použit vždy na té straně, kde ohně
bylo nebezpečí -.

Hlásný zůstal si dale-
kohled přesně do místa pochybného
a buď se mýlil aneb zjistil
si jestli do ohně škodný -.

V případě posledního
nastalo hlášení ohně, a sice
na pal. v obvodu Prahy, a přenesl ho
na pal. v obvodu Prahy, a přenesl ho
a nebezpečí ohrožení -.

Telegrafu telefontu tehdy
nebylo, vše šlo se následkem.

Především uhradil hlášení
sahující se prozatím a předtím
vyjde na cílůch velkých
to zvonů, který jest umístěn
v hroty, a ohrožení Prahy. a sice
Praha staré město 1

"	Nové město	2	
Mala strana	3	úřadní	
Hlavovany	4		
a Zbraslav	5		

Které se při každém intervalu
opakovali, a sice bylo celé.
Praha sdělována, a sice
jakožto signály, a sice
a hlášení a sice

ství a na požární hotovost. Telefon a telegraf tehdy nebyl, a tak se dělo vše následovně: Nejdříve hlásný trhnutím za provaz visící v předsíni uhodil na cimbál, velký to zvon, který je umístěn v hořejší střešní báni – v případě požáru na Starém Městě jedenkrát, na Novém Městě dvakrát, na Malé Straně třikrát, na Hradčanech čtyřikrát a na Židovském Městě pětikrát. Tento signál se po krátkých intervalech opakoval, čímž byla celá Praha zalarmována tím více, protože signály přejímali i hlásníci na dalších věžích. Nejprve na Sv. Mikuláši, pak na Novém Městě na Karlově náměstí¹³. Po tomto všeobecném alarmu vystrčil hlásný ve dne červený prapor na onu stranu věže, ve kterém směru právě hořelo. V noci se vyvěsila právě tak svítilna. Když byl přítomen pomocník, dělili se o tyto úkony. Mezi tím se pak psaly, ovšemže německy, na tiskopise tři hlášení požáru: jedno pro zemské hejtmanství, jedno pro policejní ředitelství a jedno pro hasičský sbor na Starém Městě v Obecním dvoře na Kozím náměstí. Tyto lístky – *feuermelde zettel* – byly vloženy do plechové krabice a po primitivním kladkovém zařízení byly spuštěny na šňůře s věže, kde u vchodu již čekali policejní strážníci, kteří mívali

službu v Hradě a kteří byli přivoláni šturmováním. Ti pak poklusem oznámení roznášeli na patřičná místa. Že tato služba, nutně svědomitě konaná, nebyla lehká ani fyzicky ani duševně, je nábledni. V každé psotě, ve dne v noci musel hlásný každou čtvrt hodinu vykonati obchůzku, a protože nebylo žádného kontrolního zařízení, byli pro tuto službu vyhledáváni lidé naprosto spolehliví. Jinak to byl život jistě veselý, skoro jako na majáku.

Životní potřeby musely být vždy v zásobě, nebylo možné doskočiti si pro tu či onu maličkost. Větší zásoby, dále uhlí, dříví, voda, musely být rumpálem, opatřeným velkým dřevěným kolem, vytahovány do výše buď v koši, nebo v putně. Fekálie byly spouštěny právě tak zase dolů.

Z ochozu vcházelo se do čtyř věžiček umístěných na rozích, jak je ještě dnes vidíme. Jedna z těchto věžiček byla otevřena, tam byl umístěn onen rumpál. Druhá věžička byla modře vymalovaná, opatřená lavicemi, a protože byla obrácena ku Praze, byla používána jako rozhledna s odpočinkem. Další, třetí věž, byla skladištěm potravin a cenných věcí a čtvrtá sloužila jako zásobárna paliva.

Zmínil jsem se již o příjmech hlásného. Dodávám ještě příjem neoficiální – dárky, které se dostaly hlásným částečně na penězích, ale hlavně v naturáliích od živnostníků a podniků, které byly

13 Na věži Novoměstské radnice – u sv. Mikuláše na Malé Straně – se používala kostelní věž jako věž hlásného pro Malou Stranu, protože Malostranská radnice věž neměla. V případě Hradčan to bylo stejné. Pozn. FJ

zvláště vzhledem k pracím s ohněm jaksi pod stálým opatrováním hlásného.

Tato sbírka konala se pravidelně k Novému roku a dodávala se k tomu veršovaná, německo-česká blahopřání. Hlásní zůstávali na svých mís-

tech pravidelně po léta a většinou tak dlouho, pokud se pro ně na Hradě neuprázdnilo nějaké jiné vhodné místo. Můj otec s rodinou se však dostal z věže jako hlásný do nového hradního zaměstnání jiným způsobem.

Stavba řetězového Mostu
císaře Františka Josefa I. -
pohled z Malé Strany [1866]

Partie Karlova mostu, Malostranská mostecká věž
a panorama Pražského hradu na konci 19. století
[Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i.]

Alle jáno vyz jest esko li i zelho
 dope k nečemu, tak i tato
 vychřice epuovala že vše byl
 svého místa spouštěn o porstau
 ne místo jiné.

Stalo se tak na zakrok
 samovolné cisariovny Marie Anny,

Konečně došel, zít v Praze
 císař Ferdinand V. Dobrotivý
 a jeho choť Marie Anna.

O obou zumním se postýjí
 ještě, nyní jen potud potud
 to souvise s odstavem Marie
 svého otce.

Cisariovna prohodila
 se venue hadel jedné prouty
 hadrůk budov a to právě ne
 3 nadropi tak si vřele uče
 vřdy před sebou.

Haršle de Marie je
 valně zapomenutá, každého
 se sarkotráte vřdy znova potěší
 uče vřdy přirovny, dopu
 Parma.

V.

B ylo to asi v roce 1870. Tehdy za jedné noci rozpoutala se v Praze vichřice. Orkán byl tak mocný, že bylo na budovách, sadech apod. naděláno snesením střech, komínů a stromových vývrátů ohromných škod. Že výškově exponovaná svatovítská věž nezůstala nedotčená, je přirozené. Vichřice řádila tak, že věž se zakýmácela, voda ve skle-
 nici na stole výšplouchla, kyvadlo od hodin místo kývání odskakovalo od stěny. Ani v tomto Božím dopuštění neopustilo otce vědomí povinnosti. Vzpomněl si na cenný dalekohled, a protože jej chtěl zachrániti, vytlačil proti velikému tlaku větru dveře na ochoz. Učinil jediný krok a byl sra-
 žen k zemi, kde zůstal po celou dobu

vichřice a nemohl se pohnouti. Dalekohledu se nestalo nic, ale nebylo by vyloučeno, že vichřice byla by mohla snést otce s věže Bůh ví kam. K ránu, když se vše ztišilo a zděšení polevilo, rozhlížel se otec po věži i po zásobárnách a tu – ó hrůzo! Police byly vytrženy ze zdí a nádobí, mouka, omastek atd. atd., vše bylo v jedné směsici a z velké části zničeno. Byl z toho pláč a zoufalství, vždýť to věru potrefilo lidi nemajetné.

Ale jak už bývá všechno zlé k něčemu dobré, tak i tato vichřice způsobila, že otec byl svého místa zproštěn a povolán na místo jiné. Stalo se tak na zákrok samotné excísařovny Marie Anny. V té době žil na Hradě bývalý císař Ferdinand V. Dobrotivý a jeho choť Marie Anna. O obou se zmíním ještě později, nyní pouze o tom, co souvisí s odvoláním hlásného, mého otce.

Císařovna se denně procházela podél jedné fronty hradních budov na třetím nádvoří, takže viděla věž vždy před sebou. Tato staříčká dáma, již valně zapomnětlivá, tázala se častokrát svojí průvodkyně, dvorní dámy, vždy znovu po téže věži. Dělo se to ohledně jejich obyvatel, zajímala se o život těchto lidí.

Po kritické noci bylo Jejímu Veličenstvu během dopoledne hejtmanem hlášeno katastrofální řádění orkánu a její první otázka na to byla: „Co se stalo s těmi lidmi na té naší vysoké věži?“

Když slyšela, že dle hlášení hlásného hned po ránu vyšli bez pohromy, oddychla si prý zhluboka a nařídila, aby na její přání byli ihned tito lidé z věže odvoláni, protože touto hrůznou nocí se z tohoto živobytí vykoupili. Zámecký hejtman pak zavolal otce a sdělil mu tuto jistě příjemnou zprávu, ale na okamžitou změnu nebylo pomýšlení. Dlouho to však netrvalo a rodiče se stěhovali. Bylo to nedaleko, do Hradu, tedy do přízemí. Jednoho dne přišel rozkaz: Stěhovat! Jistěže bylo již vše připraveno, všichni na to toužebně čekali.

Provisorní hlásný, jmenovaný již pan Pfitzner, byl již dříve z věže pro neschopnost odvolán a na jeho místo nastoupil tehdy syn známé rodiny pražských řezníků D. Byl-li otec posledním definitivním hlásným, protože už pak nastala modernější doba, byl pan D. posledním provisorním hlásným a byla mu dána k ruce jen výpomocná síla, pan Seidl.

Rodiče se tedy s věží rozloučili a pan D., velký a statný člověk s typickou ohromně vlasatou hlavou a nezmar humorista, posadil si mne co klouče za krk a snesl mě s věže. Byl jsem snad poprvé od svého příchodu na věž s ní opět dole.

Za doby kralování mých rodičů v dominující sféře věže stala se matce příhoda přímo příšerná. Předdesílám, že v době, o které píši, byly v Praze u dvora časté návštěvy potentátů a vysoké šlech-

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Obsluhovali jsme korunního prince.***
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.